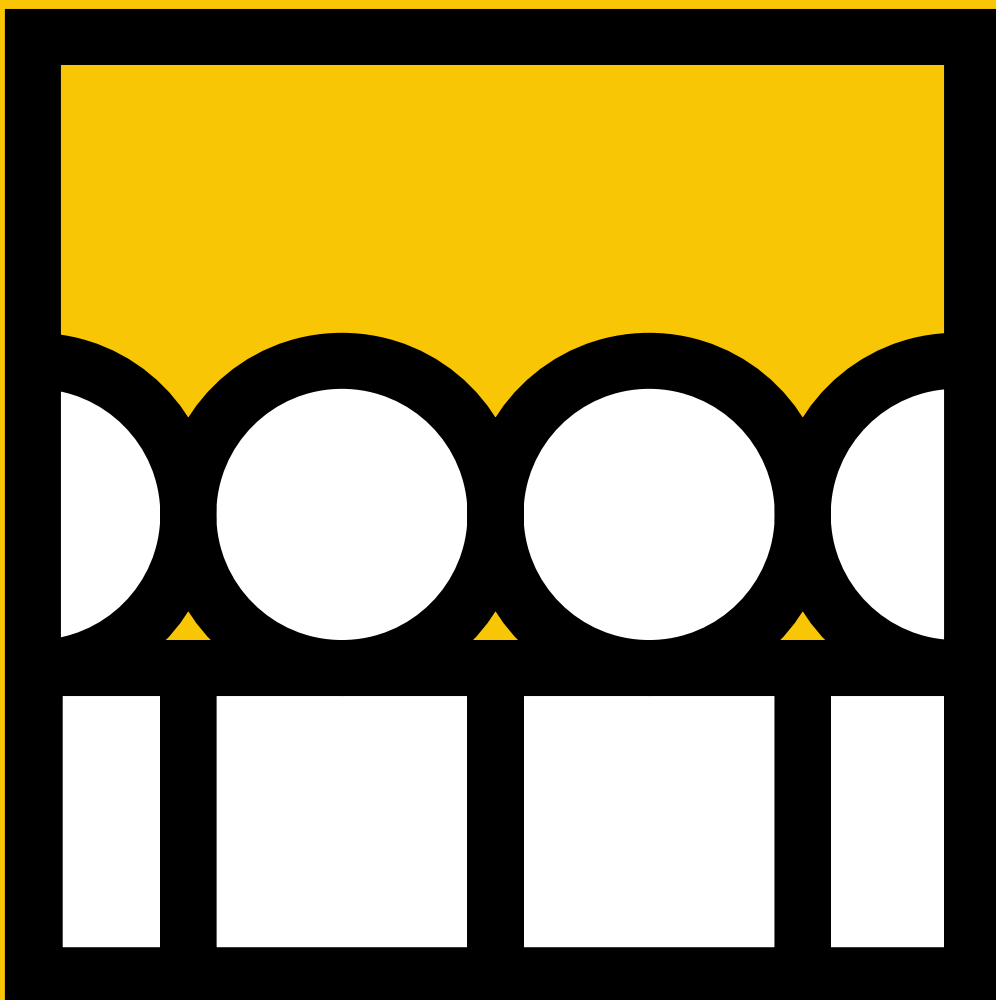

Pristup financiranju za organizacije za ljudska prava u Hrvatskoj: prepreke i preporuke

Pristup financiranju za organizacije za ljudska prava u Hrvatskoj: prepreke i preporuke

IZDAVAČ:
Kuća ljudskih prava Zagreb
Selska cesta 112 a/c, 10000 Zagreb
www.kucaljudskihprava.hr

ZA IZDAVAČA:
Ivan Novosel

AUTORICA:
Tina Đaković

DIZAJN I PRIJELOM:
Radnja, Antonio Karača

ISBN: 978-953-57446-8-9

Zagreb, prosinac 2024.

Kuća ljudskih prava je Centar znanja u području zaštite i promicanja ljudskih prava u okviru Razvojne suradnje s Nacionalnom zakladom za razvoj civilnog društva.

Izdavanje ove publikacije omogućeno je financijskom podrškom Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Kuće ljudskih prava Zagreb i nužno ne izražava stajalište Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva.

Kuća ljudskih prava Zagreb je organizacija za ljudska prava osnovana 2008. godine kao mreža organizacija civilnog društva s ciljem zaštite i promicanja ljudskih prava i temeljnih sloboda. Vizija klj-p-a je izgradnja demokratskog, pluralističkog i inkluzivnog društva utemeljenog na vrijednostima zaštite ljudskih prava, vladavine prava, socijalne pravde i solidarnosti. Istraživanjem, monitoringom, javnim zagovaranjem i edukacijama, klj-p doprinosi zaštiti, promicanju, razvitku i unapređivanju ljudskih prava i temeljnih sloboda. Objavljivanjem godišnjih pregleda stanja ljudskih prava, tematskih izvještaja i podnesaka doprinosimo izradi kvalitetnijih zakona i javnih politika.

---

09 Uvod i metodologija

---

1 **13** Pristup financiranju zagovaračkih i istraživačkih aktivnosti i aktivnosti koje omogućavaju rad na javnim politikama

---

2 **23** Pristup financiranju iz nacionalnih i lokalnih javnih izvora

---

3 **33** Pristup financiranju kojim može obuhvatiti rad na aktualnim temama u području ljudskih prava

---

4 **39** Administrativno opterećenje i administrativne prepreke pristupu financiranju

---

45 Preporuke za osiguravanje adekvatnog pristupa financiranju za organizacije za ljudska prava u Hrvatskoj

---

Uvod i metodologija

Pristup financiranju rada na zaštiti i promociji ljudskih prava za organizacije civilnog društva iz javnih ili privatnih izvora integralni je dio prava na slobodu udruživanja i ključan je za ostvarivanje prava i rad branitelja ljudskih prava. Ovaj tematski izvještaj dio je kontinuiranog rada Kuće ljudskih prava Zagreb (KLJP) na praćenju ostvarivanja i promociji prava branitelja ljudskih prava u Hrvatskoj.

U posljednjih nekoliko godina, KLJP je izradila dva izvještaja o izazovima i problemima s kojima se branitelji ljudskih prava susreću u Hrvatskoj: *Branitelji ljudskih prava u Hrvatskoj: prepreke i izazovi* iz 2018. godine¹ i *Branitelji ljudskih prava: izazovi i prepreke* iz 2022. godine² koji daju sveobuhvatni prikaz najznačajnijih problema kroz periodični pregled stanja. Iako je se problemi vezani uz pristup financiranju pojavljuju u ovim izvještajima, upravo zbog važnosti pristupa kvalitetnim, kontinuiranim i transparentnim oblicima financiranja, KLJP je 2021. godine izradila *Pristup financiranju za organizacije civilnog društva u Hrvatskoj: Programi Unije, ESI*

---

1 Đaković, T. i Novosel, I. (2018) *Branitelji ljudskih prava u Hrvatskoj: izazovi i prepreke*. Zagreb: Kuća ljudskih prava Zagreb. Dostupno na: https://www.kucaljudskihprava.hr/wp-content/uploads/2018/12/KLJP_BraniteljiLjudskihPrava2.pdf

2 Đaković, T. i Novosel, I. (2022) *Branitelji ljudskih prava: izazovi i prepreke*. Zagreb: Kuća ljudskih prava Zagreb. Dostupno na: https://www.kucaljudskihprava.hr/wp-content/uploads/2022/12/KLJP_Tematski-Branitelji-FIN-3.pdf

*fondovi i državni proračun*³ u kojem se detaljnije opisuju i identificiraju problemi koje organizacije civilnog društva imaju u pristupu financiranju.

Gradeći na dosadašnjem istraživačkom radu i analizama drugih relevantnih aktera, istraživački tim KLUJP identificirao je četiri skupine problema i izazova: 1) pristup financiranju zagovaračkih i istraživačkih aktivnosti i aktivnosti koje omogućavaju rad na javnim politikama, 2) pristup financiranju iz nacionalnih i lokalnih javnih izvora, 3) pristup financiranju koji može obuhvatiti rad na aktualnim temama u području ljudskih prava i 4) administrativno opterećenje i administrativne prepreke pristupu financiranju. Unutar ovih tematskih blokova strukturiran je i ovaj tematski izvještaj koji je izrađen je na temelju provedenog kvalitativnog akcijskog istraživanja - metodom polustrukturiranog intervjua s 10 organizacija civilnog društva koje su aktivne području ljudskih prava, suzbijanja diskriminacije, prava izbjeglica, migranata i tražitelja azila, ženskih ljudskih prava, pružanja besplatne pravne pomoći, ljudskih prava LGBTIQ osoba, tranzicijske pravde, zaštite okoliša, demokratizacije, transparentnosti i borbe protiv korupcije, prava osoba s invaliditetom te socijalno i ekonomski ugroženih društvenih skupina.

3 Buljan, I. i Horvat, K. (2020) Pristup financiranju za organizacije civilnog društva u Hrvatskoj. Zagreb: Kuća ljudskih prava Zagreb. Dostupno na: <https://www.kucaljudskihprava.hr/publikacije/istrazivacki-izvjestaj-pristup-financiranju-za-organizacije-civilnog-drustva-u-hrvatskoj/>

Intervjui su uz pristanak sugovornika snimani te transkribirani, a transkripti autorizirani. Zahvaljujemo organizacijama i sudionicima istraživanja:

B.a.B.e.

Centar za mirovne studije

Gong

Inicijativa mladih za ljudska prava (YIHR)

Lezbijska organizacija Rijeka 'LORI'

DKolektiv – organizacija za društveni razvoj

SUZAH – Savez udruga za autizam

Zelena akcija

Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo

Centar za građanske inicijative Poreč – CGI

Pristup financiranju zagovaračkih i istraživačkih aktivnosti i aktivnosti koje omogućavaju rad na javnim politikama

Za organizacije koje djeluju u području ljudskih prava, zagovaračke aktivnosti temeljene na činjenicama i ljudskim pravima su ključan dio djelovanja na zaštiti i promociji ljudskih prava. Takva vrsta rada najčešće podrazumijeva dugoročnije povezivanje različitih aktivnosti – poput prikupljanja podataka i provođenja istraživanja, kampanja, oblikovanja zahtjeva i preporuka, mobilizacije zajednice, povezivanja aktera i slično, a koje su u konačnici najčešće usmjerene promjeni neke javne politike ili donošenju nove. Zagovarački rad organizacija je jedna od ključnih metoda ostvarivanja utjecaja organizacija civilnog društva na javne politike, te ključni dio ostvarivanja prava na participaciju civilnog društva, odnosno sudjelovanja javnosti u donošenju odluka. Zbog toga zabrinjava što ljudsko-pravaške organizacije u Hrvatskoj kontinuirano upozoravaju na sužen prostor djelovanja u provođenju zagovaračkih

aktivnosti⁴, izostanak participativnog procesa planiranja financiranja i razvoja civilnog društva⁵, diskontinuitet podrške djelovanju zagovaračkih udruga u Hrvatskoj⁶, te nedostatak financiranja watchdog, istraživačkih i zagovaračkih aktivnosti⁷, a koji se odvija u kontekstu slabljenja institucionalnog okvira za djelovanje organizacije civilnog društva i derogacije međusektorske suradnje u tom području⁸. Navedeno ima posljedice na mogućnosti sudjelovanja u javnom i političkom životu, posebice marginaliziranih društvenih skupina i pojedinaca, te u konačnici i na kvalitetu javnih politika i društvenu koheziju.

- 4 Lalić, S. i Miošić, N. (2022) Novi početak – Podloga za raspravu o novom pristupu pozicioniranju i radu progresivnih ljudsko-pravaških organizacija u Hrvatskoj. Zagreb: Centar za mirovne studije. Dostupno na: https://www.cms.hr/system/publication/pdf/175/NOVI_PO_ETAK_-_Podloga_za_raspravu_o_novom_pristupu_pozicioniranju_i_radu_progresivnih_ljudsko-prava_kih_organizacija_u_Hrvatskoj.pdf.
- 5 Buljan, I. i Horvat, K. (2020) Pristup financiranju za organizacije civilnog društva u Hrvatskoj. Zagreb: Kuća ljudskih prava Zagreb. Dostupno na: https://www.kucaljudskihprava.hr/wp-content/uploads/2021/03/Pristup-financiranju-za-organizacije-civilnog-drustva-u-Hrvatskoj_web.pdf
- 6 Vidačak, I. (2023) Trendovi, izazovi i mogućnosti podrške razvoju zagovaračkih organizacija civilnog društva. Zagreb: Gong. Dostupno na: <https://gong.hr/wp-content/uploads/2023/07/Trendovi-izazovi-i-mogucnosti-podrske-razvoju-zagovarackih-organizacija-civilnog-drustva.pdf>
- 7 Đaković, T. i Novosel, I. (2022) Branitelji ljudskih prava: izazovi i prepreke. Zagreb: Kuća ljudskih prava Zagreb. Dostupno na: https://www.kucaljudskihprava.hr/wp-content/uploads/2022/12/KLJP_Tematski-Branitelji-FIN-3.pdf
- 8 Kuća ljudskih prava Zagreb (2023). Rule of Law Report. Dostupno na: <https://www.kucaljudskihprava.hr/wp-content/uploads/2023/02/2023-Rule-of-Law-Report-targeted-stakeholder-consultation-contribution-by-the-Human-Rights-House-Zagreb.docx.pdf>

Sve organizacije civilnog društva koje djeluju u području ljudskih prava koje su sudjelovale u ovom istraživanju ističu da je nedostatak mogućnosti financiranja zagovaračkih aktivnosti u posljednje četiri godine negativno utjecao na njihov rad. Neke od organizacija ističu situacije u kojoj ih donositelji odluka na lokalnoj, nacionalnoj, eu ili međunarodnoj razini prepoznaju kao relevantne akere i traže njihovo sudjelovanje u procesima donošenja odluka, ali organizacije često ne mogu kvalitetno sudjelovati jer nemaju sredstva za taj rad. Organizacije tu prvenstveno ističu nedostatak natječaja na nacionalnoj razini na koje bi mogle prijaviti svoje zagovaračke aktivnosti, a koje znatno utječu na promociju i zaštitu ljudskih prava različitih, posebice ranjivih, društvenih skupina i pojedinaca.

Mi smo se našli u svojevrsnom apsurd, gdje zapravo imamo kapacitete zagovaračke najjače ikad i imamo nikad manje financijske podrške za to. U tom kontekstu mi smo zaista vrlo aktivno radili na tome da jačamo svoje zagovaračke kapacitete, pa sad zapravo imamo situaciju da je prepoznat naš zagovarački potencijal i prepoznato je da imamo neko znanje i iskustvo, no sadašnji projekti i podrške koje imamo ni na koji način nisu u korelaciji s tim. Neko vrijeme smo imali bar nominalno prepoznavanje zagovaračkih organizacija i njihovoj važnost, njihove uloge. Sad zapravo potencijalno imamo prepoznavanje zagovaračkih aktivnosti među donositeljima odluka u nekim specifičnim ministarstvima jer nas češće zovu

za nekakve konzultacije, a više financijski nemamo, zapravo, tu poveznicu. Definitivno bi trebali postojati veći pristup zagovaračkim i istraživačkim projektima, znači da se financiranje usmjeri na aktivnosti praćenja zakonodavstva, zagovaranje javnih politika, nešto što je nužno u ovako dinamičnom okruženju.

SUZAH

Problem nedostatnog financiranja zagovaračkih aktivnosti neke organizacije povezuju sa nepovjerenjem nacionalnih institucija prema radu organizacija civilnog društva, te nevoljkosti otvaranja institucija za rad sa civilnim društvom. Organizacije prepoznaju nepostojanje javne politike za razvoj civilnog društva i slabljenje Savjeta za razvoj civilnog društva kao ključne otežavajuće faktore koji koče promjenu pristupa ka snažnijem financiranju zagovaračkog rada organizacija civilnog društva. Nepostojanje temeljne javne politike za razvoj civilnog društva koje nema već sedam godina, kao i pro-forme održavanje Savjeta za razvoj civilnog društva koji de-facto ne ispunjava svoju funkciju, onemogućuju provođenje konstruktivne rasprave i donošenje mjera za poboljšanje financiranja civilnog društva.

Pa meni se čini da bi trebalo prvo osposobiti Savjet za razvoj civilnog društva da bude stvarno jedno mjesto gdje se može razgovarati o tim stvarima. Mislím da je to apsolutno najbolje mjesto gdje se ljudi trebaju sastati i razgovarati o sistemskim problemima civilnog društva, jer tamo su ljudi koji su izabrani da

o tome razgovaraju. To, koliko ja vidim, nije nažalost nešto o čemu se razgovara, po meni, trebala bi biti barem jedna godišnja sjednica na temu kapaciteta i financiranja civilnog društva.

Centar Miko Tripalo

Organizacije ističu da svoje zagovaračke aktivnosti uglavnom financiraju iz Europskih programa poput Programa CERV⁹, ali i da uočavaju potrebu za fleksibilnijim financiranjem manjih zagovaračkih aktivnosti na nacionalnoj ili lokalno razini, a koje nisu nužno dugoročne i projektno zadane.

Što se tiče zagovaračkih projekata i financija za takve aktivnosti, to smo uglavnom pokrivali kroz veće europske projekte i javne kampanje. Međutim, izazov je u tome što, kada dobiješ projekt s određenom temom, zagovarati možeš isključivo unutar te teme. Ako tijekom godine iskrnsne neki novi problem, često nedostaju ad hoc izvori financiranja koji bi omogućili da se odmah reagira na specifičnu situaciju. Olakšalo bi nam kada bi postojalo više manjih projekata ili fleksibilnih sredstava za financiranje ovakvih aktivnosti.

B.a.B.e

⁹ CERV Program, dostupno na: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/programmes/cerv>

Kao značajnu pozitivnu promjenu u financiranju zagovaračkog rada ljudsko-pravaških organizacija, u odnosu na prethodno četverogodišnje razdoblje, organizacije ističu Program Fonda za aktivno građanstvo (ACF)¹⁰ koji je među svojim prioritetima imao i jačanje zagovaračke/watchdog uloge civilnog društva, te je podržavao projekte i programe koji su bili zagovarački orijentirani. S druge strane, u istom razdoblju organizacije ističu sužavanje prostora za djelovanje civilnog društva, odnosno sve manje otvorene institucije za suradnju s civilnim društvom. Također, organizacije kod Programa Fonda za aktivno građanstvo ističu iznimnu vrijednost u smislu područja, tema i ciljeva za koji je Program pružao financiranje, ali i administrativnu zahtjevnost koja je negativno utjecala na rad nekih zagovaračkih organizacija (vidi poglavlje o administrativnom opterećenju).

Gledajući na sektor unatrag četiri godine, mislim da je situacija bila nešto bolja zbog pojave ACF-a, koji je financirao više zagovaračkih napora. Zahvaljujući toj podršci, i koliko je tadašnji društveni trenutak to dopuštao, mogli smo se više posvetiti zagovaranju. Ali, društvena je klima takva da mislim kako je ključno pitanje našeg utjecaja, koliko uopće možemo sada preokrenuti sadržaj. U usporedbi s razdobljem od prije četiri godine, lokalna razina postala je posve nezainteresirana i zatvorena. Stoga je zagovaranje na lokalnoj razini danas

¹⁰ ACF Hrvatska, dostupno na: <https://acfcroatia.hr/>

zahtjevnije nego prije, bez obzira na dostupna financijska sredstva.

DKolektiv

Neke organizacije navode vezu između nedostatka financiranja ključnih zagovaračkih aktivnosti organizacija civilnog društva i percepcije organizacija civilnog društva u javnosti, te smatraju da upravo zbog nedostatka financiranja i projektnog načina financiranja organizacije dolaze u poziciju da su stalno opterećene opravdavanjem svog postojanja, uvođenjem inovativnosti kako bi bile financirane ili bavljenjem namicanjem sredstava.

Percepcija civilnog društva u javnosti, posebice organizacija koje se bave zagovaranjem za bolju demokraciju i poštivanje ljudskih prava, uvjetovana je načinima financiranja. Teško je financirati zagovarački rad, pa smo primorane istovremeno raditi različite aktivnosti, kombinirati različite metode rada i usklađivati ih s temama koje su interesantne donatorima, a da ipak sve ostane u okviru naših strateških tema, misija i vizija organizacija. Tako da mi se čini da se većina organizacija civilnog društva danas u Hrvatskoj primarno bavi preživljavanjem, pogotovo kada uzmemo u obzir i ostale nepovoljne uvjete poput administrativne preopterećenosti, financijskog izgladnjivanja, ali i napada i svakojakog etiketiranja udruga. Tek nakon toga je većini njih u fokusu vidljivost i postizanje snažnijeg utjecaja u društvu.

Gong

Nedostatak financiranja zagovaračkih aktivnosti ljudsko-pravaških organizacija problem je koji je i povezan s nizom drugih čimbenika koji stvaraju okruženje za rad civilnog društva – poput otvorenosti institucija za rad s civilnim društvom, razumijevanje rada civilnog društva i razvijenosti međusektorske suradnje. S obzirom na to da nedostatak financiranja zagovaračkih aktivnosti predstavlja značajnu i kontinuiranu prepreku s kojom se organizacije u Hrvatskoj susreću, rješavanje tog problema bio značajan korak prema stvaranju i održavanju poticajnog okruženja za organizacije civilnog društva, kojim se osigurava njihovo aktivno sudjelovanje u oblikovanju javnih politika i ostvaruje pravo na participaciju u procesima donošenja odluka, što je i međunarodno preuzeta obveza Hrvatske, kao potpisnice Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima UN-a, Europske konvencije o ljudskim pravima i drugih međunarodnih ugovora u području ljudskih prava, uključujući i Povelju o temeljnim pravima EU-a.

Pristup financiranju iz nacionalnih i lokalnih javnih izvora

Organizacije civilnog društva u Hrvatskoj kontinuirano upozoravaju na nedostatak financiranja iz nacionalnih izvora (natječaji ministarstava, Europskog socijalnog fonda i Vladinih tijela) za programe organizacija civilnog društva koje se bave zaštitom i promocijom ljudskih prava¹¹. S druge strane, sve organizacije koje su sudjelovale u ovom istraživanju jasno prepoznaju potrebu i ističu važnost kontinuiranog financiranja zagovaračkih aktivnosti na nacionalnoj i lokalnoj razini.

Jedna od ključnih potreba za financiranjem zagovaračkih aktivnosti iz nacionalnih javnih izvora proizlazi iz činjenice da europski programi, koji trenutno većinski omogućuju provođenje zagovaračkih aktivnosti ljudsko-pravaškim organizacijama u Hrvatskoj, podrazumijevaju veće i kompleksnije projekte i programe koji se provode kroz međunarodna partnerstva i koji su usmjereni na izazove i javne politike koje su prepoznale institucije EU-a, dok nacionalni ili lokalno specifični izazovi često ostaju nepokriveni financiranjem. Također, natječaji

---

¹¹ Đaković, T. i Novosel, I. (2022) Branitelji ljudskih prava: izazovi i prepreke. Zagreb: Kuća ljudskih prava Zagreb. Dostupno na: https://www.kucaljudskihprava.hr/wp-content/uploads/2022/12/KLJP_Tematski-Branitelji-FIN-3.pdf

na razini EU su visoko konkurentni i podrazumijevaju jače kapacitete organizacija za provedbu tih projekata, što je prepreka manjim organizacijama, kakva je većina u Hrvatskoj. Organizacije stoga jasno ističu potrebu transparentnijeg i učinkovitijeg dugoročnog financiranja zagovaračkih aktivnosti na nacionalnoj i lokalnoj razini, koje bi podrazumijevalo vrednovanje kvalitete provedenih aktivnosti, a ne samo oslanjanje na kvantitativne pokazatelje, kao i povećanje iznosa sredstava kojima se projekti i programi financiraju.

Da, EU i ACF financiranje su naše nade, to su naše svijetle točke na horizontu, ali to je nedovoljno, mislim da se mi oslanjamo na njih, mislim da bi trebali imati nekakvu sigurnost u dugoročnom financiranju programa organizacija civilnog društva gledajući javne izvore, ali uključujući ministarstvo, uključujući gradove, županije itd. Mi recimo od županije nikad u 25 godina nismo dobili sredstva, ni jednom. Javljali smo se nekad, onda smo odustali jer su nam drugi rekli da ako nismo dobili nikad, da se ni ne javljamo, jer dobiju samo oni koji su već dobili.

Lezbijska organizacija Rijeka 'LORI'

Organizacije jasno ističu i nedostatak dugoročnih financijskih podrški iz nacionalnih javnih izvora za višegodišnje programe zaštite i promocije ljudskih prava za organizacije civilnog društva, kao problem koji je kontinuirano prisutan i koji ima izravne posljedice na rad organizacija. Zbog nedostatka takve

podrške, organizacije su usmjerene na projektno financiranje koje je nestalno, kratkoročno i izrazito dinamično, iscrpljujuće i uglavnom neadekvatno za zagovarački rad, koji često podrazumijeva kontinuiranost, sustavnost i analitičan pristup, te stremi dugoročnoj društvenoj promjeni. Nedostatak dugoročnih financijskih podrški iz nacionalnih javnih izvora slabi i kapacitete organizacija za prijavljivanje na EU natječaje, a koji su trenutno ključni za djelovanje i opstanak ljudsko-pravaških organizacija u Hrvatskoj.

Jedini prostor za financiranje zagovaračkih aktivnosti iz državnih sredstava trenutno je institucionalna podrška Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva. Ne postoje natječaji za zaštitu i promicanje ljudskih prava iz nacionalnih javnih izvora. Nekada su takva sredstva dodjeljivali Ured za ljudska prava i Ured za ravnopravnost spolova, iako nisu bila značajna. Bilo bi korisno ponovno pokrenuti takva financiranja te osigurati da budu značajnija i dugotrajnija, primjerice kroz programe koji traju dvije do tri godine ili putem institucionalne podrške.

Centar za Građanske inicijative Poreč

Budući da su zapravo sredstva na nacionalnoj razini vrlo ograničena za organizacije koje se bave zaštitom i promicanjem ljudskih prava, naše financiranje rada, znači naših aktivnosti, su u većini iz EU programa. Mislim da treba stvarati institucionalne podrške koje su šire

nego ovo što sada imamo. Jako je mala i zapravo skućena podrška od Nacionalne zaklade za ove dosta velike potrebe, ali mislim da treba imati i podršku od ministarstava i vladinih ureda koja ide više prema institucionalnim i višegodišnjim programima - primjerice, financiranje prioriteta koje organizacija navodi u strateškom i programskom planu. Znači, takve vrste podrška, manje projekata i projektivizacije. Jer projektivizacija značajno iscrpljuje, odnosno nalaženje financiranja kroz projekte dodatno crpi resurse, stvara neizvjesnost i diskontinuitet rada.

Centar za mirovne studije

Jedan od problema koje su organizacije koje su sudjelovale u ovom istraživanju istaknule je i nedostanost nacionalnih i lokalnih natječaja za sufinanciranje dobivenih projekata iz EU programa. Naime, EU programi često zahtjevaju određen postotak sufinanciranja odobrenog projekta, a organizacijama koje su uspješne u dobivanju EU projekata u Hrvatskoj je najčešće na raspolaganju samo jedan takav natječaj¹² na nacionalnoj razini koji pak financira samo dio potrebnog iznosa sufinanciranja. Organizacije ističu važnost potpore provođenju projekta financiranih iz EU programa u vidu osiguravanja cjelokupnog iznosa sufinanciranja za dobivene i ugovorene projekte iz nacionalnih ili lokalnih izvo-

¹² Vlada Republike Hrvatske, Ured za udruge. Sufinanciranje. Dostupno na: <https://udruge.gov.hr/istaknute-teme/financiranje-programa-i-projekata-udruga-iz-javnih-izvora/sufinanciranje/321>

ra financiranja. Time bi se olakšalo organizacijsko poslovanje i programsko provođenje projekata, ali bi se također potaknulo i ohrabrilo veći broj organizacija na natjecanje za EU sredstva i prezentaciju projekata kojima se rješavaju određeni problemi u Hrvatskoj i pridonosi se društvenom razvoju.

Mislim da je potrebno sufinanciranje i od lokalne razine. Grad Zagreb kazao je kako će 2025. godine ponovno vratiti sufinanciranje EU projekata, koje, kao podrška civilnom društvu, nije postojalo posljednjih godina. Nadamo se da će se to ostvariti, a i inače podržavamo da lokalne samouprave podržavaju rad tamošnjih organizacija, to je jako bitno za njihov razvoj i prepoznatost na toj razini, ali i za sam razvoj tih lokalnih zajednica, građana i građanki. Mi se prijavljujemo na sufinanciranje EU projekata kod Ureda za udruge, ali bismo se voljele prijavljivati i na sufinanciranje kod Grada Zagreba, ako bi se ponovno vratili takvi natječaji. Gong najviše projekata prijavljuje i ostvaruje na natječajima na EU razini, u prošlogodišnjim prihodima Gong sredstva koja na natječajima dobivamo od nacionalnih tijela iznose tek 15 posto. EU grantovi gotovo nikad nisu sto postotno financirani, u najboljem slučaju su financirani 80%, tako da trebaš naći negdje tih 20% sufinanciranja, odnosno co-matching. To se onda može raditi kroz druge ne-europske projekte, traženjem sufinanciranja od Ureda za udruge ili iz vlastitih sredstava, recimo ako udruga ima gospodarsku djelatnost. Također,

naša preporuka je i da Ured za udruge povećá iznos sufinanciranja kako bi se povećáo i broj organizacija koje mogu dobiti tu potporu

Gong

U odnosu na prije četiri godine, da, izgubili smo mogućnost sufinanciranja od Grada Zagreba. Koje je najavljeno da će ponovo krenuti iduće godine, ali živi bili pa vidjeli, tako da je to recimo jedan downgrade, ali to je dobar primjer što je postojalo i što će se opet uspostaviti. Plus Ureda za udruge je da oni daju sufinanciranje koje je, isto znamo, jako malo, ali, barem to imamo. Ali mislim da bi trebalo postojati i sufinanciranje ne samo u takvim centralnim institucijama, kao Uredu za udruge, nego da bi trebalo biti i u drugim ministarstvima. Recimo, Ured za udruge bi mogao provoditi i neku aktivnost da popularizira sufinanciranje kod nekih firmi i privatnog sektora. Mislim, zaista, Ured za udruge se treba ozbiljno baviti razvojem tog modela financiranja i sufinanciranja.

Centar za mirovne studije

Kao jednu od važnih mjera osiguravanja pristupa financiranju za organizacije civilnog društva, neke od organizacija navode program predfinanciranja ili međufinanciranja koje je osiguravala Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva¹³ za odobrene

¹³ Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva, Sufinanciranje eu projekata. Dostupno na: <https://zaklada.civilnodrustvo.hr/podrška/sufinanciranje-eu-projekata>

projekte iz fondova Europske unije. Taj program se više ne provodi, a organizacije smatraju da je bio koristan i da i dalje postoji potreba da se ponovo uvede.

Jedna stvar koja je zaživjela, ali jako kratko, je bilo što je imala Zaklada predfinanciranje, odnosno međufinanciranje, kad je znala davati udruagama, a to je ono kako se pojavilo, šapatom je palo i više se to ne spominje. Nama trenutno ne treba, ali to ne znači da u nekom trenu nam neće zatrebati.

Zelena akcija

U području nacionalnog financiranja rada ljudsko-pravaških organizacija, organizacija koja se bavi područjem zaštite okoliša kao značajnu promjenu koja će imati posljedice na njihov pristup financiranju navodi pozitivan pomak u suradnji sa Fondom za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost.

Prije nekih godinu dana i ljetos je mreža okolišnih organizacija Zeleni forum išla na sastanke s Fondom i napokon su oni promijenili svoj pravilnik o uvjetima i načinu dodjeljivanja sredstava Fonda, tako da su podigli postotke financiranja i smanjili udio sufinanciranja, uveli predfinanciranje i uveli mogućnost da se kroz projekt financiraju i uredski i administrativni troškovi, što prije nije bilo moguće. To i dalje nije super, ali je pomak na bolje jer je prije pristup tim sredstvima za nas bio izrazito

otežan, zbog tih uvjeta, koji su sad, nakon 10 godina napokon ipak bolji.

Zelena akcija

U području financiranja besplatne pravne pomoći (BPP) koju pružaju organizacije civilnog društva također je došlo do promjene. Naime, nakon višegodišnjeg zagovaranja organizacija civilnog društva, od 2023. godine uveden je model trogodišnjeg financiranja pružanja besplatne pravne pomoći koju provode registrirane udruge pružateljice i pravne klinike. Usprkos ovoj pozitivnoj promjeni i dalje je prisutan problem kašnjenja s isplatom sredstava za provedbu projekata pružanja primarne besplatne pravne pomoći.

Došlo je do promjena u području BPP-a jer sada imamo te institucionalne grantove koji su dobra ideja koju su smo svi mi skupa deset godina zagovarali. Međutim, vidjeli smo da provođenje tih natječaja ima probleme i nije otporno na politiku. Zbog izbora nitko nije mogao potpisati odluke o isplati sredstava u Ministarstvu pravosuđa, tako da su sredstva isplaćena za ovu, 2024. godinu u 11. mjesecu, odnosno na početku 12. mjeseca. To se prije desilo samo jednom tamo 2016. godine za vrijeme iliberalne Orešković-Karamarko vlade. Svima je to problem, a posebice manjim organizacijama koje imaju manje budžete i manji broj različitih izvora financiranja pa im je teško

osigurati plaće za pravnike koji pružaju BPP, što je cornerstone ostvarivanja ljudskih prava.

Centar za mirovne studije

Nedostatak pristupa financiranja ljudsko-pravaških organizacija iz javnih izvora očituje se u nedovoljno natječaja za financiranje nacionalnoj i lokalnoj razini, a koji bi omogućili organizacijama sustavno bavljenje zaštitom i promocijom ljudskih prava, kao i natječaja kojima bi organizacije mogle u potpunosti ostvariti sufinanciranje već odobrenih međunarodnih i eu projekata. Organizacije se stoga u velikoj većini, pogotovo za zagovaračke i višegodišnje aktivnosti, oslanjaju na eu programe i duge međunarodne donatore, koji pak ne mogu nužno odgovoriti na sve nacionalne i lokalne potrebe. Nedostatak nacionalnog financiranja i sufinanciranja ujedno i slabi kapacitet organizacija da apliciraju na međunarodne natječaje za financiranje, što posebice pogađa manje i novije organizacije. Navedeni primjeri promjena u financiranju na nacionalnoj razini u području okoliša i besplatne pravne pomoći ukazuju na nužnost suradnje kod planiranja poboljšanja natječaja za financiranje i uvjeta provedbe programa i projekata, te jasno upućuju na važnost otvaranja i poboljšavanja dijaloga donositelji odluka-donatori-organizacije civilnog društva, u planiranju modela financiranja ljudsko-pravaških organizacija iz javnih izvora na nacionalnoj i lokalnoj razini.

Pristup financiranju kojim može obuhvatiti rad na aktualnim temama u području ljudskih prava

Organizacije koje se bave zaštitom i promocijom ljudskih prava u Hrvatskoj kontinuirano upozoravaju na nedostatnost natječaja iz nacionalnih i lokalnih javnih izvora za financiranje aktivnosti organizacija civilnog društva za određene goruće društvene izazove i probleme – primjerice, za borbu protiv korupcije, seksualna i reproduktivna prava, građanski odgoj i obrazovanje, rodnu ravnopravnost, pravo na zdravlje i pristup zdravstvenoj zaštiti, antidiskriminaciju, prava LGBTIQ osoba ili ljudska prava i demokraciju u digitalnom okruženju.¹⁴ S ovim problemom se susreće većina organizacija koje su sudjelovale u ovom akcijskom istraživanju, koje ujedno i ističu da se taj problem izrazito negativno odražava na njihov rad. Naime, zbog nedostatka financiranja navedenih područja za kojima u društvu postoji jasna potreba, organizacije često ključne aktivnosti u tim područjima odrađuju volonterski i

---

¹⁴ Đaković, T. i Novosel, I. (2022) Branitelji ljudskih prava: izazovi i prepreke. Zagreb: Kuća ljudskih prava Zagreb. Dostupno na: https://www.kucaljudskihprava.hr/wp-content/uploads/2022/12/KLJP_Tematski-Branitelji-FIN-3.pdf

kao dodatne aktivnosti izvan plaćenog radnog vremena. Paradoks je u tome što su to često ključne aktivnosti, poput sudjelovanja u savjetovanjima za donošenje javnih politika, informiranje građana/ki, zagovarački i edukacijski rad, a koje predstavljaju osnovu rada organizacije i koje organizacije jednostavno odlučuju raditi i bez sredstava, jer postoji očekivanje od korisnika i građana ili jer jedino na taj način organizacije mogu ostvariti svoju misiju.

Na nacionalnoj razini ne, definitivno nema dovoljno, ma gotovo i nema natječaja za financiranje kojima se može obuhvatiti teme kojima se mi bavimo, na primjer vladavina prava, a koja je aktualna i kojom se je nužno baviti. Na europskoj razini ima natječaja, da, to mi se čini da je stvarno bio veliki pomak u smislu našeg rada i tema kojima se bavimo, mogućnosti da se bavimo temama, znači vladavina prava, pravosuđe, korupcija i da to produbimo.

Centar Miko Tripalo

Ne, ne uspijemo naći dostatno financiranje za svoje ključne teme. U biti, ovo što se bavimo ženskim pravima, uspijemo naći minimalna sredstva preko lokalne zajednice za program prevencije, ali za nekakve veće zagovaračke aktivnosti, ne. Javljamo se sad na CERV-ove, tako da je, tražimo, nešto uletava, ali je svake godine i dalje, u zadnji čas da li će nešto biti ili ne, da li ćemo ići na burzu, tko će ove godine volontirati, da li će ljudi se vratiti ili neće.

Centar za Građanske inicijative Poreč

Jer se uglavnom događa da ili moramo potpuno prilagoditi naše ideje, odnosno programe, projekte koje želimo provoditi, da će da budu ono vrlo soft u smislu nekako šira ljudska prava, u najširem smislu demokracija, participacija mladih i to, ili ako želimo baš nekako biti fokusiranije na teme tranzicijske pravde, reparacije, svega toga što spada u tranzicijsku pravdu i vrlo jasno educiranja mladih o tranzicijskoj pravdi i ratovima 90-ih, da onda uglavnom to ne prolazi. Tako da ono, nekako način za nas je, kako je i do sad bilo, da zapravo ako imamo nacionalne izvore, da su onda teme puno prilagođenije i puno više soft core nego što bi mi možda htjeli ili što bi bile korisne generalno za našu strategiju.

Inicijativa mladih za ljudska prava – Hrvatska

Moj neki dojam je da zapravo taj raspon uopće tih tema, tematskih područja, načina kojima se trebaš baviti određenom temom, se dosta sužava, da se biraju ove, pod navodne znakke, lakše teme. Sada sve gori, ne znam, od jednom od medijske pismenosti, a zapravo nemaš recimo političku pismenost. Opet borba protiv korupcije, takvi natječaji su, maltene ono jednorozu u šumi projekata. Nema ih, ako ih imaš, onda su to neki na koji se prijavljuje cijela Europa, odjednom svi, a sve skupa dijele malo, recimo, do četiri podrške. Tako da mi se čini da se taj prostor za tematsko bavljenje, za tematske grantove, sve više sužava.

Gong

Jednu od ključnih prepreka koje organizacije koje su sudjelovale u ovom akcijskom istraživanju prepoznaju u ovom području je programiranje Europskog socijalnog fonda na način da on ne podržava rad organizacija civilnog društva u ovim područjima i to smatraju ključnim faktorom koji bi se trebao mijenjati.

Preporuka je, za početak, da se ESF-ovi programiraju tako da ne budu samo za pružanje socijalnih usluga, nego da budu i za vladavinu prava, za dobro upravljanje, za demokraciju, demokratizaciju, za zagovaranje, za unapređenje ljudskih prava i sl. To je moja preporuka. Trebalo je biti super, sjećam se kako su najavljivali i kad uđemo u EU, to će biti ono, ne znam šta, ništa se nije promijenilo. Samo je možda još izazovnije u nekim trenucima.

Centar za Građanske inicijative Poreč

Organizacije i ovdje ističu povezanost ostvarivanja prava na participaciju u donošenje odluka i načina na koji se određuju teme koje se prioritiziraju za financiranje organizacija civilnog društva. Npostojanje smislenog dijaloga sa civilnim društvom prilikom programiranja natječaja za financiranje na nacionalnoj i lokalnoj razini jedna je od ključnih prepreka za poboljšanje situacije u ovom području. Nedovoljno financiranje aktualnih tema u području ljudskih prava, uz probleme nedovoljnog financiranja zagovaračkog rada ljudsko-pravaških organizacija i nedostatka natječaja za financiranje iz nacionalnih i lokalnih izvora, značajno utječe na

kvalitetu javnih politika u ovim područjima, kao i na zaštitu i promociju ljudskih prava u sve dinamičnijem i izazovnijem okruženju.

Administrativno opterećenje i administrativne prepreke pristupu financiranju

Organizacije civilnog društva u Hrvatskoj kontinuirano upozoravaju na administrativnu preopterećenost koje značajno otežava funkcioniranje organizacija civilnog društva¹⁵, jer oduzima značajan dio ljudskih i financijskih resursa nauštrb kvalitetnog osmišljavanja i provođenja programskih aktivnosti. U uvjetima u kojima su administrativni zahtjevi koje organizacije moraju ispunjavati sve veći i kontinuirano rastu, dostupnost i mogućnost financiranja za osiguravanja održivog rada organizacija civilnog društva ne prate te zahtjeve.¹⁶

Organizacije koje su sudjelovale u ovom akcijskom istraživanju ističu da im je administrativno optere-

---

15 Stojković, F.M. (2024) Pravna podrška žrtvama kršenja ljudskih prava – mogućnosti i izazovi za organizacije civilnog društva u Hrvatskoj. Zagreb: Kuća ljudskih prava Zagreb. Dostupno na: <https://www.kucaljudskihprava.hr/publikacije/pravna-podrska-zrtvama-krsenja-ljudskih-prava-mogucnosti-i-izazovi-za-organizacije-civilnog-drustva-u-hrvatskoj/>

16 Đaković, T. i Novosel, I. (2022) Branitelji ljudskih prava: izazovi i prepreke. Zagreb: Kuća ljudskih prava Zagreb. Dostupno na: https://www.kucaljudskihprava.hr/wp-content/uploads/2022/12/KLJP_Tematski-Branitelji-FIN-3.pdf

ćenje i dalje značajan problem, koji se ne rješava, već postaje još izraženiji, unatoč jasnom artikuliranju i razumijevanju problema i unatoč neupitnoj koristi od prevladanja tog problema i za donatora i organizacije civilnog društva i njihove zajedničke ciljeve. Organizacije navode da su se susrele s nekim pomacima kao što je *lump sum* financiranje koje neki donatori provode, ali se istovremeno susreću s novim zahtjevima poput obaveznog pohađanja višednevnih edukacija koje donator organizira, dodatnim zahtjevima za predetaljnim dokazima provedbe aktivnosti, ili kompleksnim pravilima budžetiranja koja usporavaju i otežavaju provedbu projekta.

Mi smo dojma da se administrativno opterećenje i procedura za provođenje projekata sve više kompliciraju i predstavljaju utegu organizacijama civilnog društva. Unatoč pokrenutim akcijama koje su za cilj imale smanjiti administrativno opterećenje, čini nam se da je birokratizacija postala sve intenzivnija na svim razinama.

Gong

Meni je bilo malo neprimjereno kad me donator tražio tužbu koju sam slala, i sve dokaze koje sam slala uz tužbu. Toliko nam ne vjerujete da od nas tražite tužbu kao dokaz? Kaj su oni iz toga mogli vidjeti? Mogli su tražiti dokaz da je to poslano. Ali baš tekst tužbe, recimo to me Europska komisija nikad nije tražila. A redovito im izvještavamo to da smo bili na ročištu. Traže te da pošalješ dokaz da

si mailom poslao nešto na pet županija, ako si tako obećao. I to mi je ok, neki tekst i to. Ali tužbu me nikad do sad nisu tražili, žalbu. Meni to nema opravdanja, toliko ići u detalje.

Zelena akcija

U pozadini administrativnog opterećenja neke organizacije vide izrazito nepovjerenje u organizacije civilnog društva i njihov rad. Također navode i pitanje položaja organizacija civilnog društva u Hrvatskoj koje, da bi opravdale svoj društveno koristan rad, moraju neprestano ispunjavati pretjerane administrativne zahtjeve, koji nadilaze uobičajene standarde i zakonski propisane obveze. Neke organizacije ističu i administrativno opterećivanje kao metodu slabljenja utjecaja organizacija civilnog društva.

Rekla bih da je poprilično veliko administrativno opterećenje. Neki projekti su vrlo detaljni, vrlo pedantni i zapravo nas koče u provedbi aktivnosti. Drugi donatori imaju dosta tih, kako bih rekla, projektnih, obveznih aktivnosti, odlaska na edukacije, rješavanje zadaća itd.. Nama je to veći problem nego napisati nekakvu zagovaračku akciju, ne znam, podnesak ili što god. I oduzime nam jako puno vremena, pogotovo te edukacije koje traju, ne znam, tri puta su za vrijeme trajanja projekta po pet dana, znači netko od nas iz tima mora otići tamo biti pet dana na svim tim predavanjima, sesijama, radionicama. Ja vjerujem da većina organizacija to odrađuje zato što mora, kao da bi odradio da dobiješ neku zelenu kvačicu

ili što god, tako da mislim, možda je potrebno malo više povjerenja, svakako više povjerenja u to da ćemo mi odraditi svoje aktivnosti, da ćemo ispuniti zapravo te krajnje ciljeve, odnosno ostvari te rezultate koje smo dogovorili prilikom ugovaranja projekta.

Inicijativa mladih za ljudska prava – Hrvatska

Problem s ukupnim položajem civilnog društva je u tome što neprestano mora dokazivati da radi pošteno i opravdavati samo svoje postojanje. Postoje i drugačiji pristupi, kako organizacije mogu izaći iz tog 'ciklusa izgladnjivanja'? Jer mi smo u Hrvatskoj doista u takvom ciklusu. Stalno nam nameću dodatna pravila, ograničeni postotci za administraciju, obveza vođenja timesheetova... sve je to dodatno opterećenje, uz već postojeće zakonske obveze. Svi smo podložni inspekciji rada i nitko ne može isplatiti dvije plaće nekome. Zato trebamo početi predlagati nove modele i tražiti osnovno povjerenje u naš rad.

DKolektiv

Znači, takve vrste podrška, manje projekata i projektivizacija bi bile značajna promjena, ali zapravo, moja bojazan je da takva smisljena vrsta podrške civilnom društvu snaži civilno društvo, a ovoj državi i ovoj vlasti to nije u interesu. U interesu je diskontinuitet, u kontekstu zagovaranja, u interesu je projektivizacija, česta izmjena zaposlenih, opća fluktuacija.

Centar za mirovne studije

Administrativno opterećenje izražen je problem koji kontinuirano predstavlja prepreku u radu organizacija civilnog društva u Hrvatskoj, ali je i problem koji je relativno jednostavno rješiv jer postoje primjeri dobre prakse koje same organizacije navode, poput prakse koju provodi Europska komisija u svojim programima, a koje drugi donatori mogu slijediti. Za rješavanje pitanja administrativnog opterećenja nužan je dijalog donatora i organizacija civilnog društva, te obostrano razumijevanje načina i okvira rada. Takve prilike za dijalog su rijetke, te su organizacije civilnog društva u postojećim modelima financiranja najčešće stavljene u pasivnu poziciju primateljice sredstava koji nije ravnopravan partner u ostvarenju nekog cilja u suradnji s donatorom. Takav odnos donatora, u kontekstu prije spomenutih nedovoljnih sredstava za rad ljudsko-pravaških organizacija civilnog društva i slabljenja institucionalnog okvira za rad civilnog društva, stavlja organizacije u položaj zavisnosti i one su često primorane pristati na nepovoljne uvjete rada kako bi uopće mogle djelovati.

Preporuke za osiguravanje adekvatnog pristupa financiranju za organizacije za ljudska prava u Hrvatskoj

- 1. Osiguravanje dugoročnih financijskih podrški iz nacionalnih javnih izvora za višegodišnje programe zaštite i promocije ljudskih prava za organizacije civilnog društva.**
- 2. Osiguravanje financiranja zagovaračkih, istraživačkih i watchdog aktivnosti ljudskopravaških organizacija iz nacionalnih javnih izvora**
- 3. Osiguravanje financiranja aktivnosti organizacija za goruće i aktualne društvene izazove i probleme u području zaštite i promocije ljudskih prava iz nacionalnih javnih izvora**
- 4. Osiguravanje ukupnog iznosa sufinanciranja europskih projekta iz nacionalnih javnih izvora.**

-
- 5. Osiguravanje podrški za organizacijski razvoj i održivo administrativno i financijsko poslovanje organizacije civilnog društva.**

  - 6. Ponovna uspostava modela međufinanciranja europskih projekta.**

  - 7. Smanjivanje administrativnog opterećenja u svim fazama projektnog ciklusa (od prijave projekta, praćenja i izvještavanja), po uzoru na prakse financiranja koje koriste manje detaljne budžete i fleksibilnija, ali jasna pravila**

  - 8. Reforma Savjeta za razvoj civilnog društva i revitalizacija njegove središnje uloge u unapređivanju prava na pristup financiranju za organizacije civilnog društva i sustava javnog financiranja rada na zaštiti i promociji ljudskih prava u Hrvatskoj**

  - 9. Otvoriti i poboljšavati dijalog donositelji odluka-donatori-organizacije civilnog društva, provoditi konzultacije s organizacijama koje su korisnici sredstava i u suradnji planirati poboljšanja natječaja za financiranje i uvjeta provedbe programa i projekata**

  - 10. Pri planiranju natječaja za financiranje uzeti u obzir potrebe zajednice i ciljeve javnih politika, posebice na lokalnoj razini, a u planiranje uključivati civilno društvo i potencijalne korisnike**
-

